



KULTURMINNER
I SØLEN
LANDSKAPSVERNOMRÅDE

SØLEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE

Kulturminner

Varden på midtre Sølentoppen 1755 moh Koordinat: UTM 32 V 6863830 / 0632315

1. ordensvarde fra 1780 og er blant de eldste og viktige trigometriske punktene for kartleggingen av Norge. Det er rimelig å anta at det finnes rester av denne opprinnelige varden i dagens varde.

Varden er sylindrisk med følgende dimensjoner ved siste kjente måling i 2008:

Omkrets: 7,88 m, diameter 2,51 m, høyde: 1,57 m.

I 1938 ble det rapportert om delvis nedrast varde, og den ble restaurert året etter.

Da er målene oppgitt til følgende: omkrets 7,28 m, det vil si diameter 2,32 m. Derfor tyder det også på en senere restaurering. Muligens i 1955.

Sårbarhet Stor

1) Frostsprengning som følge av snø og is.

2) Folk som river løs stein når de klatrer opp på varden. Dette siste var også i sin tid vardebyggernes store bekymring. Denne aktiviteten har nok økt betydelig med trafikken til toppen de senere år, ved at en del skal fotografers på toppen av varden. Varden bærer nå preg av slik nedrasing på den tryggeste klatresiden.



Glade tindebestigere ved varden på Sølen. Foto: Vidar Bakken

Fangstgroprekke i Sølenskaret med buestillinger

Koordinat: UTM 32 V 6862730 / 0631345

1228 moh

Fangstgroprekke for reinsdyrfangst med 3 steinmurte groper tvers over Sølenskaret med rester av sperregjerde bestående av varder, nedraste røyser og oppmurt steingjerde, og med buestillinger på sidene ved endene av sperregjerdet.

Sårbarhet Stor

Turiststi går rett gjennom restene av sperregjerdet like sørvest for fangstgropene.



Ei av de steinmurte fangstgropene med restene av sperregjerdet tvers over Sølenskaret. Foto: P.O.Mathiesen

Sirkulær buestilling

Koordinat UTM 32 V 6862970 / 0631029

1178 moh

Oppmurt av stein. Utvendig diameter 4.70 m – innvendig diameter 2.00 m. Nåværende høyde på sammenrast steinmur 0.70 m.

Sårbarhet Stor

Beliggenhet 2 m fra turiststien gjennom Sølenskaret.



Den store sirkulære buestillingen i Sølenskaret. Foto: P.O.Mathiesen

Buestilling

Koordinat : UTM 32 V 6863307 / 0630614

1090 moh

Steinmurt hestekoformet buestilling.

Beliggende på kanten av skråning ned mot Skarsbekken.

Sårbarhet Liten

Fangstgrop

Koordinat : UTM 32 V 6864153 / 0630081 988 moh

Fullstendig sammensunket fangstgrop for reinsdyr. Suveren strategisk plassering.

Sårbarhet Liten

Gravrøys

Koordinat : Utm 32 v 6865494 / 0629665 885 moh

Mulig gravrøys som er oppmurt av stein. Oval form 4.0 x 3.0 m. Høyde ca 0.50 m.

Beliggende i fjellbjørkeskog i vesthelling vest for den midtre sølentoppen.

Sårbarhet Liten

Vesle-Sølenkaret rusefangstanlegg for villrein

Koordinat: Utm 32 v 6868406 / 0632400

Fangstanlegget består av rester etter 2 ledegjerder (fangarmer som smalner inn i traktform mot kanten av et lite stup (ca 2 m høy bergvegg). Selve fangstkveet (inngjerdet område) har da vært plassert i et område mot foten av bergveggen.

Sporene etter ledegjerdene består av oppreiste steinheller, noen små varder, stolpefester i form av stenskoninger og røyser.

Sårbarhet Stor

Turiststi gjennom fangstanlegget. Stein fra selve ledegjerdene er blitt brukt til vardebygging de senere år. Denne tiltagende aktiviteten med å bygge småvarder langs turiststien i fangstanlegget har vært svært ødeleggende og kunnskapsframbringende spor har gått tapt.

Fangstgroprekke langs Åkeråa

Koordinat : Utm 32 v 0631049 / 6871466

Fangstgropanlegg med 21 groper, hovedsaklig for reinsdyrfangst. Både vanlige jordgroper og i steinsatt versjon. Noe ulik forfallsgrad. Fangstanleggets lengde er drøyt 1.5 km langs en Ø - V akse ved Åkeråas nordside. Fangstgroprekka er brutt av oppdyrket setervoll og veianlegg mellom grop 12 og 13.

Sårbarhet Middels

Sirkulær buestilling Akshaugen østside

Koordinat: Utm 32 v 6872583 / 0630301 904 moh

Liten steinmurt sirkulær buestilling / alternativ kjøttlagerplass.

Diameter 1.10 m – 1.30 m. Høyde 0.70 m. Stolpefester/ stolpeskoninger i rekke retning 170° fra buestillingen. Et godt eksempel på bra fangststrategi med sperregjerde/ ledegjerde på tvers av trekkveien for reinsdyrflokkene. Med buestillingen i enden av sperringen der jegeren har ventet i skjul når en flokk har beveget seg langs lede / sperregjerdet. 3 av stolpefestene fra sperringen er tydelige.

Sårbarhet Liten



Buestillingen øst for Akshaugen med utsyn nedover mot Sølen. Foto: P.O.Mathiesen

Oppbevaringsgrop / kjøttgjømme Akshaugen østside

Koordinat : Utm 32 v 6872664 / 0630374 902 moh

Klassisk oppbevaringsgrop for kjøtt / kjøttlager i liten steinur. Oval i form. Dybde 0.30 m.

Sårbarhet Liten

Fangstgroprekke nedover Tannvolas østside

Koordinat: Utm 32v 0628050 / 6866446

Fangstgropanlegg med 9 groper som har sperret hele østlia av Tannvorda fra snaufjellet og ned til Mistra i dalbunnen. De aller fleste gropene har tydelig samme byggemetode, dvs. all oppgravd masse er lagt som ei høy "rampe" i tverrendene.

Sårbarhet Liten

Fangstgroprekke Envola sør

Koordinat: Utm 32 v 6862176 / 0618920 815 moh

Fangstgropanlegg med 23 groper langs Envolas sørside og mot Tønnesbekken. Fangstgroprekka består av groper for både elg og rein.

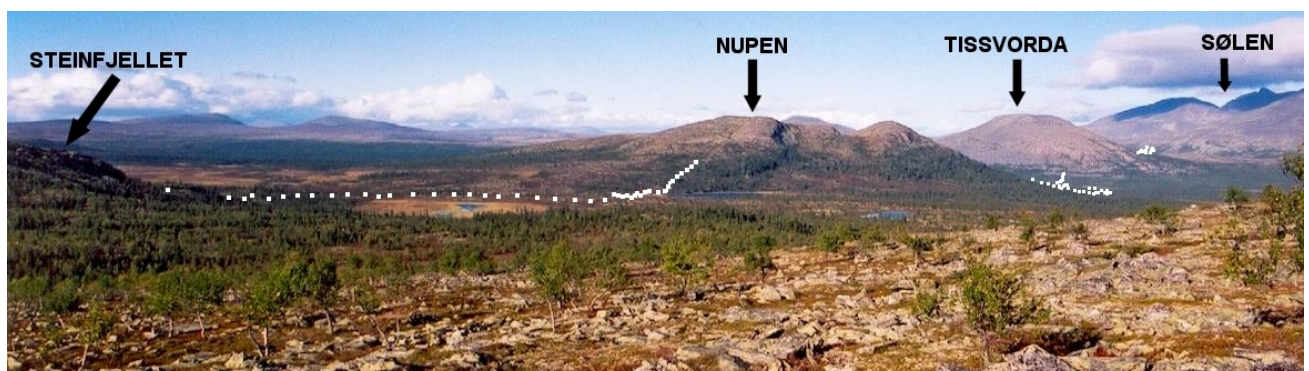
Sårbarhet Liten

Fangstgroprekke Nupen – N. Steinfjellet

Koordinat : Utm 32 v 6858855 / 0621310 - 6858179 / 0619679

Fangstgropanlegg med 41 groper som sperring mellom fjellet Nupen og Nordre Steinfjellet. I hovedsak fangstgrop for villreinfangst med noen få groper for elg.

Sårbarhet Liten



Fangstgroprekker hvitmarkert mellom fjellene. Foto – illustrasjon: P.O.Mathiesen

Fangstgroprekke NV for Sandnupen

Koordinat: Utm 32 v 6858701 / 0626987 - 6858299 / 0626527

Fangstgropanlegg med 17 groper i hovedsak for villreinfangst. 4 av gropene er imidlertid i elgstørrelse. Beliggenhet fra oppunder Søndre sølen og ned mot Stormyra.

Sårbarhet Liten

Fangstgroprekke ved Søndre Missjøen

Koordinat: Utm 32 v 6860535 / 0625134 – 6859518 / 0623167

Fangstgropanlegg med 38 groper i hovedsak for villreinfangst med noen groper i elgstørrelse.

Beliggenhet fra Tisvola i øst til Nupen i vest. Sperrer m.a.o tvers over hele Misterdalen.

Sårbarhet

Stor mht skogsdrift.

Fangstgroprekke mellom S. Missjøen og Nupen ved Fiskebu

Koordinat: Utm 32 v 6860594 / 0623482 – 6860573 / 0623385

Fangstgropanlegg med 3 groper for villreinfangst sperrer mellom S.Missjøen og Nupen.

Sårbarhet – Middels

Fangstgroprekke i Misterdalen øst for Mistra og setervollen

Koordinat: Utm 32 v 6861840 / 0624277

Meget forfalt fangstgropanlegg med 5 groper. Fremstår som meget gammel bruksfase, som ikke er vedlikeholdt etter at fangstgroprekka lenger sør er tatt i bruk.

Sårbarhet

Stor mht skogsdrift

Gravhaug ved Misterdalen seter

Koordinat: Utm 32 v

8 m i tverrmål og 1.5 m høy. Storflommen i 1995 påførte ei elveskjæring i haugens østre side. Senere noe forbygget for ødeleggelse av flom.

Sårbarhet

Liten.

Fangstgroprekke ved Skarsbekkens utløp i Mistra

Koordinat: Utm 32 v 6864666 / 0628338 – 6864488 / 0627988

Fangstgropanlegg med 12 groper for villreinfangst.

Sårbarhet

Middels. Utsatt beliggenhet ved stor flom i Mistra.

Fangstgroprekke ved Øversjøen mellom S. Sølen og Tisvola

Koordinat: Utm 32 v 6862063 / 0628178 – 6862025 / 0626853

Fangstgropanlegg med 35 groper for villreinfangst som sperrer hele dalføret mellom S. Sølen og Tisvola.

Sårbarhet

Liten



Ei av fangstgropene ved Øversjøen. Foto: P.O.Mathiesen

Buestilling

Koordinat: Utm 32 v 6862040 / 0628195 863 m.o.h

Hesteskoformet steinmurt buestilling.

Beliggenhet i enden av fangstgroprekka ovenfor. 19 m øst og ovenfor den østligste fangstgrope.

Sårbarhet

Liten

Fangstgroprekke ved fiskebuene på Øversjøens vestside

Koordinat: Utm 32 v 6862201 / 0627161 – 6862212 / 0627110

Fangstgroprekke med 3 groper for villreinfangst. Fangstgroprekka har antagelig bestått av 5 groper i det 2 av fiskebuene er blitt bygget over fangstgroper(kjeller). Ei av gropene er gjenfylt med søppel.

Sårbarhet

Middels mht aktivitet ved fiskebuene.

Fangstgroprekke Sølenneset og over Sølna

Koordinat: Utm 32 v 6862131 / 0643537 – 6861681 / 0641885

Fangstgroprekke med 15 groper for villreinfangst med 2 groper i elgstørrelse.

Sårbarhet

Middels mht skogsdrift

Etterord

Mesteparten av kulturminnene i denne rapporten bygger på materialet fra kartlegging og registreringer fra undertegnede som er gjennomført i årene 2003 – 2006.

I hovedsak handler dette om sporene etter den omfattende villreinfangsten som har foregått langt tilbake i tid.

Fangstgroper i rekker utgjør det meste av dette, og opptre i stort omfang innenfor landskapsvernområdet.

Disse fangstgroprekke stenger også passasjene mellom fjellene langs en øst / vest – akse, og inngår i et stort system som på et tidspunkt slik mer eller mindre har sperret hele fjellområdet mellom hoveddalføret i Rendalen til Femunden i øst.

Fangstgroper innenfor Sølen landskapsvernområde favner også et spekter av ulike byggeskikk med ulike typer fangstgroper.

Samtlige spor etter denne fangsten klassifiseres som automatisk fredede kulturminner og dateres til tiden jernalder / middelalder.

I denne rapporten er det også innarbeidet en sårbarhetsanalyse, der de ulike lokalitetene har fått følgende gradering på sårbarhet: Stor, middels eller liten.

Til slutt bør det også nevnes at det finnes en del tradisjonslokalteter knyttet til gamle ferdselsveier i området. Slik som f.eks det unike veimerket Dunkefurua eller furukongen som den også blir kalt i vår tid. På dette stedet var det et kvistvarp i gammel tid.



Det unike veimerket

Akkurat på punktet der det mektige Sølenfjell kommer til syne i sørhellinga av Envola står ei vridd og gammel fjellfuru som rager høyere enn resten av skogen. Veien er nesten helt gjengrodd i dette området, men den ærverdige gamle furua er egentlig selve veimerket som forteller at du er på rett vei.

Dette er den gamle Dunkefurua, eller Furukongen som den blir kalt i vår tid. Furua har også flere sår der fjellfarende folk har skåret inn sine initialer, men furua har hatt en helt spesiell betydning for veifarende tilbake i tid. Navnet Dunkerfurua stammer fra den tid det var et kvistvarp på dette stedet. Man fant seg en kvist og dunket den i furua før man kastet kvisten oppå varpet(kvisthaugen).

Dette skulle bringe hell og lykke videre på ferden.

Veien er for lengst tatt ut av bruk, og likeså skikken med å dunke en kvist i furua, men den gamle furua står der fortsatt som en unik overlevning fra en gammel tradisjon langt, langt bakover i tid.

En del av ærendet til 8. klasse i Rendalen(på bildet) denne dagen var å finne igjen denne ærverdige tradisjonslokalteten, og få registrert den inn som kulturminne.

Likeledes finnes navn som "Svenskevadet" og "Soldaterveien" i Misterdalen, som

henspeiler på en type veifarende, og helt til slutt en kjent tegning med Sølensbakgrunn av Andreas Bloch, som minner oss på langveisfarende pilegrimer som også brukte disse eldgamle veifar gjennom Sølen landskapsvernområde. For folk på vandring har de tre Sølentoppene vært et viktig landemerke i horisonten over en stor del av midten av Skandinavia gjennom all tid.



Pilegrimer paa Rendalsfjeldet.

Rendalen, mai 2017

Per Olav Mathiesen